

DIURNALU GLUMETIU SOCIALE-POLITICU-TOCU.

Fóia acést'a ese tóta Marti sér'a,
— dar prenumeratiunile se priimescu
in tóte dílele.

Pretulu pentru Ostrunguri'a: pre anu
8 fi. pre $\frac{1}{2}$ de anu 4 fi. pre unu tri-
luniu 2 fi. éra pentru Strainetate:
pre anu 10 fi. pre $\frac{1}{2}$ de anu 5 fi.
pre unu triluniu 2 fi. 50 cr. in v. a.
Unu esemplariu costa 15 cr.

Tóte sídioniele síbanii de prenu-
meratiune sunt de a se tramite la
Redactiunea diurnalului:
Aradu, Strat'a Teleki-ána, nrulu 27.

Insertiunile se priimescu cu 7 cr. de
linia, sí 30 cr. tacse timbrale.

Cantece cortesiesci d'in Ungari'a.

— Cantate in ajunulu alegeriloru. —

Frundia verde cópta-e pér'a,
Se vorbesce 'n tóta tiér'a,
Cà domnii ér' ni dícu „frati“!
Ca sà-i facemu deputati!

Frundia verde trasa 'n strune,
A-poi veste ni mai spune,
Cà s'au facutu sí legi nóue,
Ca sà sune numai nóua.

Frundia verde de colia,
Multi domni de la tisturia,
Umbla sà ni amagésca,
Cà-asiè sà ni prapadésca.

Frundia verde sí ér' verde,
Dér' acum'a nu vomu perde,
Cà romanii desteptati,
Nu s'oru dá usioru legati.

Frundia verde de masline,
Ci ca frati, la reu sí bine,
Sí'oru alege deputatu,
Unu romanu adevaratu!

* * *

Frundia verde grâu bobatu,
Colmarcu Tus'a celu uscatu,
A tramisu porunci d'in Pesce,
Sà ne punemu barbatesce,
Sí s'alegemu ablegati,
Ómeni harnici -- aplecati. . . .

Frundia verde de bujoru,
Toti slugibasí domniloru,
Audiendu porunc'a mare,
Au esítu pe la venare,
Colindandu d'in satu in satu,
Pentru-unu bietu de ablegatu.

Frundia verde lemnu domnescu,
Domnii reu se tanguiescu,
Cà romanii pe 'ntrecute
Se retragu de la bancute,
Nu mai vreu neci chiaru unu votu,
Ca sà deia pentru zlotu.

Frundia verde iorgovanu,
De-baiu-dà, celu vicispanu,
A esítu la cortesìa,
C'unu baltagu de haiducia,
Sí lovesce ca-unu paganu,
In notarii de romanu.

Frundia verde busuiocu,
Romanasii standu pe locu,
Sà-i orbésca nu se lasa,
Sí de Pasí a nu li pasa,
De li-arú dá chiaru capulu diosu
Cu baltagulu ruginosu.

* * *

Frundia verde 'n vèrfu de popu
Haidati dér' intr'unu norocu,
Sà ni-alegemu deputati,
Totu romani adeverati!

Corespondinție.

I.

Orbi'a-mare 1875.

Cinstite bade Gur'a Satului!

Voiu să-ti scriu ce-va de pe langa Orbi'a noastră. Septoman'a alba a placintelor cortesiesci pentru alegerile de aplecati dietali s'a inceputu și pe la noi.

Pr'in tôte orasiile și satele, nu vedi decâtu cara cu patru boi, portandu placinte cortesiesci facute d'in multe pături. — int'elego-me. că acele placinte acum'a-su gatite numai d'in hartii porechte de „programe“, séu: mintiunile unoru noue bidiganți numite „liberale“.

Romanii nostri, flamendi și seteoși de dreptate, ar și luá și nu pré d'in ele, că-ci, vedi, sunt aromate cu unu feliu de mărariu usturoiu ungurescu, a-poi sunt și fripti la degete pana acum'a de ajunsu, deci nu-e mirare, că s'au saturatu adeca nu mai au doru de a mai gustá d'in placintele domnesci.

Destulu și ti-e bogátu atât'a că alegerile suntu la usia, asiè déra e miscare in tôte partile.

Carturarii nostri cu poporulu impreuna inca tienu adunări preste adunări, numai cătu că ispravurile-su cam marșiave, precumu tôte trebile romanesci.

Amu voi adeca ca odata să alegemu de deputatu și unu romanu opositiunалу, adeca care va avè taria și barbatia să vorbésca și despre dorerile noastre la svatulu tiererii; ei, dér' ce să te faci, déca Ddieu ne aldui asiè încátu d'intre atâti'a invetiati ai nostri, să nu potemu prinde vre-unulu neci de lécu, — că-ci de ceialalti, carii ne invetiara la beutura și la stricatiune, cu bani pentru merinde și pentru votu, suntemu satui, i cunóschemu bine.

Asiè spre esemplu cerculu de alegere Alesdu, mai nainte alése cane-canescce pre Ioanu Gozmanu, gandindu, că dóra, dóra totusi va ajutá ce-va némului seu; ei dér' ce să vedi? deputatulu nostru nu se multumí numai cu cinstea, care a capetatu-o pe nemicu dela noi, ci (póte pentru-că numai asiè scie dovedí recunoscintia) se prefacú in Gozmán János, și si-a datu bobulu in cas'a tierii totu spre stricarea noastră. Acum'a déra nu-lu vreu neci ai lui, ci lu parasescu toti, astufeliu vrendu să milu jóce, să mi-lu ieie la mustra, ca pe unu necredintiosu. Elu déra o patí.

Si ca să fiu și mai bine intielesu, ti voiu telcuí cele díse pr'in o anecdota scurta și nimerita.

A-nume: „Unu tiganu ave o iepa de-odata cu tata seu și unu mandiu de 2 ani. Odata merse la tergu calare. Alaturea cu tiganulu calaretiu se ducea și mandiuulu sprintenu ca unu puu de iepure. Tiganulu lu-ochi și díse: stai murgule, să punu unu petioru pe tine, unulu pe mam'a ta, ca să ve cunoscú pe amendoi, cătu sunteti de buni la calaritu. Mandiuulu pricepú glasulu și se opri. Tiganulu incalcécá. Bietele animale (iep'a și mandiuulu) incepura a sarí in fuga. De odata, candu adeca tiganulu calare pe duoi cai, se credea mai fericitu, paripif se despartire și bietulu tiganu se restorná, rumpendu-si o mana și bolnavi pana la mórte.“

Éta dragulu de a amblá pe 2 cai de odata.

Patian'a tiganului ni aréta minunatu și trecutulú fostului deputatu „Gozmán János“.

Cumu?

Da asiè, că cu despartirea tribunalului, adeca a scaunului de lege, de administratia, séu detreibile varmegesci, elu remase d'in vic'ispanatu. Astu-feliu déra ajunse „Luft inspector“ peste drumur le d'in comit. Dér' dsa nu s'a indestulitu cu atáta, ci l'au pusu peccatele să calarésca ca și tiganulu, că adeca a cerutu votulu alegetoriloru d'in Alesdu.

Votulu l'a și dobauditú cane-canescce, dér' dsele nu i-a fostu de ajunsu neci acésta cinste nemeritata, ci inca s'a și stramutatu in strigatoriu de „igen“.

Éta pentru-ce asta-dí dsa a remasu diosu de pe 2 cai, cu man'a rupta.

Ce bine ar fi déca si acum'a ar potè calari macaru pe unu calu d'intre cei de mai nainte, adeca seu pe slugiba seu pe votu.

Vedi, asiè patiescu toti ómenii, cari se jóca cu increderea poporului romanu!

De aceste se intempla pe aici pe la noi de candu ómenii suntu orbiti [de sufletu și nu vedu reulu ce li stá in cale, și de atunci și orasiulu nemoritoriului S. Vulcanu a capetatu numele de „Orbi'a-mare“!

Mai multe alta data.!)

Alu cinstiei tale credintiosu confrate

Scăiuletiu.

II.

Scrisorile diplomatice a lui Mucea către activistii de la Tiligarulu calugarescu.)*

Tier'a timpiloru, in 10 a Lunci fanfaroniloru, anulu 1875.

Pré luminate redactore nevediu tu și pré pré sante nou-vacariu archidiecesanu!**)

Atátu in diuarinulu ce redigeti dupa placu, respective dupa inspiratiune mai inalta, câtu și in alte diuarie, parte romane, adeca revolutionarie, parte domnesci, am cetitu o telegrama ***) numita a fanaticiloru adeca a studentiloru valachi d'in Beciu și indreptata dietei valachiloru daco-romani d'in Sibíiu dela 23 Maiu a. c. — pr'in care telegrama, ba potu dice chiaru proclamatiune, se recomenda dietei revolutionariloru valachi pasivitatea.

Nu voiescu, că neci nu me pricepu, și disputu cu-prinsulu acelei telegrama, alias proclamatiuni revolutionarie, neci competintia de a luá pre cine-va la respunsu in atare cestiune, — ci voiescu numai să aducu la cunoscintia domniloru stapani, că eu, fiindu că nu cetescu diarie in vietia mea, și fiundu-că pe atunci eramu chiar ocupatu pr'in bordeie și alte locuri asemene, n'am potutu audi nemicu despre conjuratiunea cestiunata, pana candu nu mi-ai scrisu si tramisu ajutoriu pré bmini'a Ta, pr'in urmare ea, (adeca telegram'a) nu este amenata de mine, adeca de intregulu corpu alu studentiloru romani d'in Beciu, și standu lucrulu astu-feliu acei fanatici, cari au tramisu proclamatiunea (cei ce fantasadia totu de marirea și binele tierii loru și de cei ce totu-de-un'a se ferescu de buduróiele mele) n'au avutu dreptu să-i dee acelei telegrama subscrierea „studentii romani“, că-ci acést a numai atunci ar fi avutu locu, candu telegram'a s'ar fi tramisu cu scirea mea și numai spre tamaierea pré luminiei Vóstre și acelor'alalti bravi activisti aspiranti de óse de rosu.

Cu acést'a ocaziune mi permitu a poruncé la copilandrii respectivi, ca să nu fia asiè indresniti in trumiterea proclamatiuniloru in numele loru, că-ci acést'a este agitare contr'a statului ungurescu s. c. l.

Mucea.

Petióla si iscusitu politicu
activistatuu d'in Beciu.

!) Vorba să fia!

G. S.

*) Reproductiune d'in Tiligarulu si d'in diariile jidano-magiare, cari facura capitala politicu d'in acést'a corespondintia. G. S.

**) Titulatur'a cea mai búna a redactorului nevediatu. G. S.

***) Am amintitu numai in extrasu, cu ocaziunea raportului despre conferintia d'in Sibíiu.

Noi'a Tiligarului****)

****) Că-ci déca o ar fi publicatu intréga, ar fi comisu celu mai mare peccatu constituționalu contr'a stapaniloru. G. S.

Ghicitura.

— Celu ce o va deslegă, va capetă (sub ôresî-cari conditii) unu stipendiū d'in fundatiunea fericitului Petru Mocioni.

Ôre pentru ce se retragu domnii Mocionesci, chiaru acum'a, candu luptele nôstre sunt mai grele?

Cantecula unui barbatu teneru.

Frundie verde de bojoru,
Am si eu unu puișoru
De nevêsta, ca unu doru.

Frundie verde si ér' verde,
Ce voiū spune nu mi-ti crede:
Nevêst'a c'unu ochiu nu vede!

Dér' de mandra-e cum se cade
Dómne bine mi se siéda,
Candu me ducu cu ea pe strade!

Mersulu ei e legenatu,
Ca si-unu caru impededatu,
Dêra bine incarcatu. —

Are-o gura, ca o sciuca
Si dinti mandri de maimuca,
Er' grumadii-su ca la tutca.

Are frunte lata, mare,
Ca si-unu fundu de la caldare,
Era capu'-e si mai mare!

Buze moi si de iubitu,
Ca la dins'a n'am diaritu,
Cà-ci suntu grôse de uimitu.

Dér' mai mandru la privire
Este nasulu ei subtire,
Lungu de-o palma la zimbire!

Glasu i dulce, ca de dina,
Par' cà buhele ingana,
Séu pe boi in ciurda-i mana.

Toti acei ce ne-au diaritu,
Se intrebau la 'ntalnitu,
„Cine, drace, i-au petîtu“?! . . .

Talmesiu-balmesiu.

Camerele avocatiiale, infientiate acumu nu de multu, mai pretotîndene au decretatu *eschiderea* totala a limbiloru nemagiare, si mai vertosu a limb'ei romane. Nemarginita jurisprudentia magiara!

Camar'a avocâtoru d'in Aradu inse a mersu si mai de parte. A-nume crancenii juristi de aice au hotaritu: a nu priimi neci chiaru anesce (!) (testimoni si alte documinte publice) nemagiare, decâtu numai in traductiuni autentice (pôte si acêst'a numai d'in gratia) sciendu bine, cà traductori autentici adi nu existu.

Mie inse mi-ar placè sà sciū, cà ôre falnicii avocati,

carii adusera acestu conclusu, cumu se intielegu cu clientii de romani d'in acaror'a sudôrea s'au hranitu si se mai imbui-ba si adi, nu cumu-va érasî pr'in dragomani autentici?

Ni se impartesese. — spre impartasire, cà deputatu Demetriu Bonciu, acumu érasî Bonts Dôme, quondam presedintele Reuniunei poli. nat. d'in comitatului si cetatea Aradu, fostulu, respective alesu de deputatu natiunalu, ér' acum'a, in urm'a vorbiriloru mai prospete tienute in diet'a Ungariei, ajunsu in gratia domniloru, pr'in ce a-poi denumitu de notariu publicu in Aradu, dreptu recunoscintia facie de romani, pr'in cari au ajunsu cea ce este, s'a inserisu si s'a facutu *kolompos* in partid'a jidaniloru de aice, si mai adeunadi, candu s'a candidatu la Arad unu jidanu, elu a fostu celu d'antaiu care a salutatu si a recomen-datu pre jidanu „liberalitoru“ moderi.

Frumósa recunoscintia!

Dér' aste-su calea-valea.
Histori'a-e si mai lunga.

A-nume se vorbesce, cà atlandu-se odata dlu Bonts Dôme in conferinti'a „liberaliloru“, si fiindu vorba chiaru despre acea, cà ôre membrii partidei liberale potu sà se inscrie ca membrii si la alte partide d'in tiêra séu ba? la ce marele patriotu facu o propunere: „cà da sà fia iertatu celoru de partid'a „liberala“ a poté fi membrii si in alte partide.“

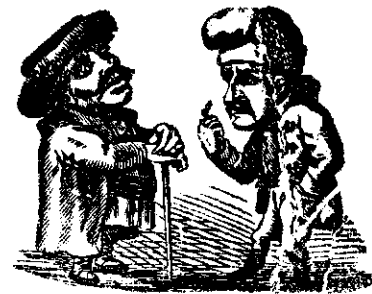
Câti-va d'ntre colegii dsale audiendu acêst'a propunere speculativa a dlui B, la momentu i reflectara astu-feliu:

„Nincs szükségünk két kulacosokra.“

Adeca: navemu trebuintia de cei cu doi bani in trei pungii.

Nimerita si cuvenita respłata!

TAND'A SI MAND'A.

T. Ôre, Dómne, ce posna sà fia, cà unii, ma potu dice, o mare parte d'ntre carturarii nostri d'in Banatu, mai pretotîndene facu, nu misca si nu facu nemicu in tréb'a alegeriloru de deputati dietali?

M. Necredintiosule, d'a-poi nu ti-e de ajunsu, cà domniloru adoréza unu idolu providentialu, cà s'au perfectiunatu deja in scrierea polemiloru si pamfletelor diaristice, si se ocupa numai de prémarierea marelui loru profetu? . . .

T. Ei bine, bine, dér' pana atunci trebile pe a-casa se rostogolescu cu sus'a 'n josu, strainiiu facu ce vreu si astu-feliu nu voru poté alege d'in totu Banatulu mai multu decâtu dóra unu deputatu natiunalu.

M. D'a-poi? Ce li pasa loru, numai sà póta scrie si ceti articlii bombastici si sà faca pururea la intrigi, nu cumu-va cine-va sà faca ce-va, fia catu de salutariu, fore scirea, séu fore voi'a lui Mahumedu.

T. Na c'a-poi astu-feliu sciū, cà departe voru mai ajunge.

M. Cum se nu, — voru fi laudati in Albina si a-colo li s'a tipari numele pentru vecinica pomenire. A-poi ce mai vrei?

T. Spune-mi, Mando, pentru ce ore ne cinstesc și ne omóra cu omen'ia unii domni éra?

M. Necalitate, d'a-poi nu scii tu, cà asìe facu domniloru, pana ii alegemu de deputati, a-poi dupa aceea ni-cà sà mai steie cu noi in vorba. . .

T. Ei, da pletitu-ai port'a.

M. Ba.

T. Sî totuși esci alegatoriu?

M. Am sà votediu cu „liberalii.“

T. Mai spune-mi un'a.

M. Di.

T. Óro petru ce totu traduce și publica *Tiligariulu romanu* scarnaviele diarielor magiare aruncate a-supra romaniloru pentru pasivitate și nu-si canta de trebile sele basericesci?

M. Pentru ca sà védia lumea cu cine s'a intovarasitu calugari'a sa, și de unde se potu scóte argumente mai bune și mai tari pentru activisti de adi.

TRÉNC'A SÍ FLÉNC'A

T. Auditu-ai, soro draga? . . .

F. Ce? !

T. Sali Leben a caditu in desperare.

F. Cum asìe?

T. D'a-poi asìe, cà pre Joni Leben dela Orbi'a-mare a fostu sà-lu duca. . .

F. O! da nu vorbí!

T. Ba asìe, cà-ci unu fostu servitoriu alu seu, pre care l'a fostu alungatu, intr'o di i-a pusu tàmàia intr'unu vasu, unde J. Leben avè datina sà pu-na cienus'ia d'in tigare. Candu a-poi J. Leben vru sà se culce dupa prandiu, scii ca cei ce n'au de lucru, puse cienus'ia tigaretei in vasulu indatenatu. Tàmàia inse, nefiindu tàmàia santa, ci pravu de pusica, se aprinse și tresni chiaru sub nasulu lui, încàtu S. S., imbetatu de fumulu tàmàiei, se rostogoli cu burt'a in susu si erá acusi, acusi sà-si deia sufletulu in man'a creatoriului seu Andrásy.

F. A-poi ce s'a mai intemplat!

T. Acum'a tóta lumea alérgea dupa babe descantatorie sà-lu unga. Tivlituri multe. Orbi'a-mare fierbe de sgomotu; aderintii S. S. se temu cà va adormi pe veci si nu se va affá altulu, cine sà-i fia urmatoriu, care adeca sà fia asìe bunu cortesiu pe séma domniloru; éra altii spunu-cà dreptatea sí-resbuna pentru efronturile aruncate de elu pr'in portarea sa in facica basericei și natiunei romane!

F. A buna-séma asìe trebuie sà fia.

Bucinulu redactiunei.

Domnului Fabius Rezein, juristu absolutu in O. Bine! se ia déra la cunoscentia, cà nu dta esci *Reu-Zeu minor*, d'in corespondintia lui *Ventura-tiéra* Nr. 14. Esci multumita?

La mai mult, carii ni tramisera satire bune și fórté nimerite contr'a lui Cocosiu-rosiu. Da dati-i pace, sà-si cante cucurigurile . . . . .

Tand'a Mund'a de la B. m. Credu, dér' lamea póte dice multe; fapte! si a-poi mai piparate.

„Un'a gratulare lu o Madmorella.“ Fia! Éta câte-va strofe — d'in buchi 'n buchi:

Frumósa-i o *viatia*
Candu cerulu e seninu
Dein contra i numai cétia
Ce duce la suspinu.

Se le dicu dein *paru in firu (!)*
Mi se vine cam cu greu
Se me ducu si in deliru
Aruncatu de D. dieu (!)

M'asi esprime mai curatu
Dupa cum mi legea mea
Dar mi frica de pecatu;
Deci mai bine voiu tacea.

A-poi:

Déeti Santulu sanetate
Si viet-ti dile lungi
Ca totu in serenitate
Diu'a de adi s'o ajungi.

De-ti va fi vreodata bine
Si-i trai frumosu si linu
Revóca-me si pre mine
In multu pretiosu-ti sinu.

Si éra:

De-asiu fi unu june inimosu
Mi-asiu pune- onu buchetu de flori
Facutu si tocmitu frumosu
Dar' me temu cà se nu moru.

Si 'a fine:

Acum draga se 'ncetediu
Nu asiu vrea eu nici de cumu
Ci vedu cà me torturediu
Deci urmedie se-le curmu.

Decàtu asìe, apoi nemicu mai intieptiesce!

Lui Motomfete. Multumita! Fórté bune! Barbatesce numai.

Lui V. T. in O. Ei bine, da candu vine?

Lui Pavelca in Beinsiu. Da pe-a óce inca-su cortesile asìe de tiri-miri, încàtu nu aveti vreme de a ni mai inhif nisea glume bune? Plecatiune drépta si liberalisia!

➡ La numerulu presinte alaturàmu „Programulu candidatului de deputatu nationale d'in Aradu Dlu Georgiu Dogariu“ tenuu domineca, la 15/27 Iuniu 1875, din gradin'a cca mare de la otelulu „Aren'a“ in Aradu, in presintia aloru 500-600 de alegatori. Sà traiesca!

Programulu

candidatului de deputatu nationale
d'in Aradu

Georgiu Dogariu.

Concetatieni!

Este pentru prim'a óra, candu romanii alegatori d'in cetatea libera regésca Aradu, apartienetori la marele partitu politicu romanu, s'a constituitu in clubu romanu, separatu de ceia-l-alti alegatori de alte nationalitati si principii, — si a acceptatu ide'a, ca si d'in sinulu loru sà puna unu candidatu de deputatu pentru camer'a legiuitória d'in Ungari'a.

Si cuventulu trupu s'a facutu!

M'ati onoratu pre mine cu acést'a candidatura.

Sciu, cà nu persón'a mea cea neinsemnata a decisu.

Si tocmai ast'a e ce me imbucura.

Me imbucura, cà vedu pre concetatienui mei romanu de a-ici desceptati intru a dá semne de viétia despre esistinti'a loru ca atari, — ca sà nu mai póta dice lumea despre ei, cà „sunt fore capu si fore anima; poti trage d'in ei pre unulu in cóce, pre altulu in colo, precum ti place.“

Ma eu credu, cà acést'a desceptare trebue sà imbucure si pre confratii nostri de a-ice de alte nationalitati.

— Au nu i este scarba omului, candu vecinulu seu, — fia acel'a de ori ce nationalitate si religia, — nu tiene la demnitatea sa omenésca, este fore capu si fore anima, lumea ilu ia in gura, cà-ci este stricatu, si toti se ferescu de elu?

— Óre ca sà fia cineva cinstitu de conlocuitorii sei, nu trebue, ca mai antaiu pre sine sà se cinstésca si omenésca?

— Si candu confratii nostri de alte nationalitati, voru avè trebuintia de ajutoriulu nostru, alu romaniloru, óre nu se voru bucurá mai multu, éra pentru noi nu va fi óre o cinste mai mare, candu noi li vomu potè dá ajutoriulu cerutu nu cu 1. 2. 3. singurateci respanditi si caimaciti, ci cu sutele si une ori cu miiele?

Ba da, si acést'a numai asiè o veti ajunge-o, déca veti continuá calea, pre care ati purcesu, tienendu strinsu unulu cu altulu.

Natur'a inca ne invétia, cà animalele, paserile ceriului, cari sunt de unulu acel'a-si soi, tóte traiescu pr'in o legatura tainica in un'a societate deosebita!“

Salutu déra nóu'a era de grupare a elementulu resfiratu! . . .

Concetatieni!

M'ati anumitu de candidatu ca pre romanu.

Ca romanu verde, iesitu d'in poporu, nu vi sciu dice vorbe mari si vorbe frumóse, déra vi voiu dá sentieminte curate venite chiaru dela anima.

Cu trupu cu sufletu romanu fiindu tienu la programulu nationale opositionale alu partidei si alu opiniunei publice romane.

In acelu programu mai inainte de toate se enuncia **intregitatea patriei**. Ast'a a o tiena este o detorintia patriotica. Noi romanii dela capulu locului, dela naturelulu nostru chiaru, suntemu **patrioti adeverati**.

— Unde se areta patriotismulu, seu iubirea de tier'a sa, mai tare?

— Ore la vre unu poporu ore-care, care dupa interesele sele parteculari bucurosu se duce d'in tier'a acest'a intr'altele mai fericite, luandu lumea in capu?

— Ori dora la poporulu, care si la bine si la reu siede in tier'a sa?

Se intielege de sine, ca la acest'a d'in urma.

Despre romanii nostri se scie, ca mai bucurosu necasesce betulu romanu cu malaiulu seu celu uscatu, decatu sa-si lase vetr'a sa strabuna, mergendu a-iurea, pe unde i-ar fi dora mai bine.

Asie si canta elu:

„Fia panaa catu de rea,
Totu mai bine 'n tier'a mea!“ . . .

A-poi nime nu-mi va areta mie, vre unu esemplu d'in istori'a tierei, ca romanii, — cari in tier'a acest'a au venitu sub imperatulu loru Traianu cu vre o 700. de ani mai inainte de catu fratii magiari, — si-ar fi vindutu tier'a fia la turcu, fia la nemtiu, fia la muscanu!

Asie este, ca-ci romanii si-iubescu vetr'a strabuna, si-iubescu tier'a, — sunt adeverati patrioti.

De unde resolutu respingu acele vatemari si insinuatiuni, ca cumu romanii ar fi in contr'a patriei si ca ar voi sa o imparta in bucati!

Pre lunga acest'a programulu nationale este intemeiatu pe 3. principii mari si Domnedisesci:

1) **libertate nationale** a tuturoru poporeloru, precumu si de alt'a parte **libertate individuale** a tuturoru compatriotiloru, — in constitutionalismu si in constitutiunea tierei;

2) **egalitate**, seu asemenea sa fia poporele, asemenea singuraticii fi, ai patriei, inaintea legeri, in drepturi si in detorintie.

3) **fratietate**; ca-ci numai acea tiera pote fi fericita, unde poporele ei sunt fericite si traiescu impreuna in armonia si fratietate. Acest'a fratietate inse numai asie se va pote ajunge, deca dorintiele nostre cele cu dreptu dupa principiile libertatei si egalitatei voru fi auscultate si durerile nostre lecuite pe deplinu.

Era pone atunci programulu nostru nationale este si **opositionale**; ca-ci nu poti saruta man'a, care te lovesce unde mai tare te dore.

Va sa dica: nu potu fi de partid'a unui asie guvernii, iee-si acel'a numele chiaru si de „liberale“, care in fapta nu se areta atatu de liberale, ca sa mediulocésca o apropiere fratieasca intre diferitele popore, cari susutienu acest'a tiera.

Poftimu: la anulu 1868. pentru o multumire ore-care a poporeloru nemagiare s'a facutu o lege disa „legea nationalitatiloru,“ — dera de unu tempu incóce nu se mai tiene;

pentru scólele si institutele nostre de crescere si invetiamentu nu ni se da mai neci unu ajutoriu, pe candu poporulu numai in limb'a sa se pote cultivi. Acestu adeveru se recunosce si in §-lu 17. art. de lege 44. de anulu 1868, unde apriatu se dice: „De a közoktatás sikere, a közművelődés és közjólét szempontjából az államnak is legfőbb célja lévén, köteles ez az állami tanintézetekben a lehetőségig gondoskodni arról, hogy a hon bármely nemzeti-ségű, nagyobb tömegekben együtt élő polgárai, az általok lakott vidék közelében anyanyelvükön képezhessék magukat egészen addig, hol a magasabb akadémiai képezés kezdődik.“ Va sa dica legea postesce dela tiera, ca si in gimnasii sa se propuna invetiaturele in limb'a poporului. Durere inse, ca nu se face.

Deca dera cu dreptu cuventu se ascépta dela noi tienerea legii, cu asemenea dreptu

cuventu pótemu asceptá si noi, ca ocarmuitorii tieiei inca sà tiena legea si sà o puna in indeplinire, spre indestulirea popóreloru.

Ni s'a scosu limb'a nationale d'in usulu (folosinti'a) legale; ce a fostu pe la diferitele judeciè si autoritati, pone candu in dis'a lege ni se recunósce **nationalitatea**. Unde este nationalitate fore limba? . . . .

In programulu nationale mai departe este o dorintia, ca „**dualismulu**“ — form'a guvernarei de pone acum'a — pe calea lezei sà se stramute amesuratu autonomiei tieiei intru tóte ramurile, — conformu postulatelu nationalitatelu diferite, ca tóte sà fia indetultite, éra nu un'a séu alt'a, pentru dragulu altei'a, apesata, in sferítu d'in privintia financiale, ca tiér'a sà nu se innece in detorii.

Mai pe urma amintescu, cà programulu nationale este, asiediatu pe **democratia**. De unde ar fi, ca pr'in lege sà se estinda votulu pone la votulu universale, ca toti ómenii sà se impartesiésca de acestu dreptu frumosu, precum toti ómenii si-facu, detori'a loru catra tiér'a, detori'a cea mai grea, ce este a sangelui si a vietiei, mergendu de catane pentru aperearea tieiei.

Pre lunga acést'a numai pr'in o adevrata democratia vomu potè serbá serbatóri'a cea mare a libertatei, egalitatei si a fratietatei, intru fericirea tieiei si a popóreloru sele.

Concetatieni!

Vi-am spusu pone acum sentiemintele mele de romanu si de patriotu. Ei déra eu sum si unu cetatiénu d'in Aradu iesitu d'in mediuloculu Domniloru vóstre.

Ca unu atare inca am dorintie si detorintie:

Am a-nume, ca:

1) Autonomi'a orasieloru pe calea lezei sà se estinda. Astadi precumu e, unu satu are mai multa autonomia decátu unu orasiu, macar cà orasiénii platescu mai mare portia comunale. E sà vedeti: la sate in procese pone la o suma de fi. 30. potu sà aduca judecata, la orasie inse nu, ci trebue sà mergemu cu pèr'a la judeciulu regescu, unde procesele stau cu vravulu d'in tóte partile cercului seu; d'in care cauza numai tardiu si cu cheltueli mai mari potemu capetá lege si dreptate.

2) Dorescu impucinarea diregatoriloru si a cataneloru, ca sà mai economisimu.

3) Dorescu scaritiarea si arunculu portieloru amesuratu puterei platitoriloru.

4) De cumu-va diregatorii dela orasiu pr'in o nóua lege inca ar fi sà fia denumiti de stapanire, — asi staruí, ca pe càtu se póte acei'a sà fia denumiti d'in fiii orasiului nostru si sà se iee d'in tóte nationalitatele de a-ici, ca asiè cetatiénii sà se póta intielege cu diregatorii sei in limb'a loru, si si diregatorii sà scia bine limb'a, modulu de vietuire si datinele concetatiéniloru loru. Asiè se si cade; cà-ci diregatorii sunt pentru poporu, éra nu poporulu pentru diregatori!

5) Ómenii d'in ce in ce totu se mai inmultiescu, pamentulu inse totu atàt'a remane. Ca unu economu, ce sum, sciu, cà o bucata de pamentu, care mai 'nainte vreme tienea o familia, adi are sà tiena câte 3—4 familii, intre cari elu este impartitu. Ast'a inse numai asiè se va poté, déca pamenturile de a-ci incolo se voru cultiví mai rationale, mai cu minte, mai cu socotéla, ce cu atàt'a mai tare se recere la noi a-ice, cu càtu suntemu in orasiu, unde locuitorii se inmultiescu mai multu ca la sate, si unde nu ni-a remasu neci pasiune. Ca inse pruncii nostri sà póta invetiá lucrarea pamentului mai cu socotéla, asi poftí, ca tiér'a sà ni faca a-ici o scóla de economía, adica de plugaritu.

A fore de aceste peste totu promitu a avè la anima tóte interesele orasiului nostru, ca sà-lu potemu vedè in flóre; cà-ci sum concetatiénulu Dvóstre, si ce ve dóre pre Dniele vóstre, si pre mine me dóre.

Cu aceste me recomendu bunavointiei Dvóstre, rugandu-me, ca Domnedieu santulu sà fia preste noi si preste sant'a nóstra cauza.

Sà traiti!

Az aradi
román nemzetiségi párt képviselőjelöltjének,
Dogariu György
program-beszéde.

Polgártársak!

Első eset ez, midőn a nagy román politikai párthoz tartozó Arad szabad kir. város választó-polgárai egy. a többi nemzetiségű és elvű választóktól külön nemzeti klubba alakultak, felkarolván azon eszmét, miszerint a magyarországi törvényhozótestületben keblökből is egy képviselőt küldjenek fel.

És az ige testté lőn!

A kijelöléssel engemet tiszteltek meg.

Tudom, hogy nem jelentéktelen személyem döntött.

És ép azért örülök. Örülök, mert **felbátorítva** látom román polgártársaimat existenciájuknak jeleit adni, hogy többé a közvélemény: irány és öntudat nélkülieknek, tetszés szerint jobbra-balra vezethetőknek ne nevezhesse.

Hiszem, hogy ezen felbátorításnak, az aradi más nemzetiségű testvéreink is fognak örvendeni.

Avagy nem undorodik az ember, midőn polgártársa, legyen az bármely nemzetiségű s vallásu, emberi tekintélyét elfelejtván, iránytalan, öntudatlan!? ekkor mindnyájan kigunyolják, s mint elromlott egyént mindenki kikerüli.

Hogy valaki tiszteletben részesülhessen, vajjon nem szükséges, miként első sorban önmagát tisztelje s becsülje! S midőn az idevaló többi nemzetiségű testvéreink segélyünkre szorulnak, vajjon azok nem örvendetesebben s teljes elégtétellel tekintenek reánk, hogy ha nem egyes elcsábított, szétszórt egyénekkal, hanem százakkal, ezrekkel segítségükre állunk?

De igenis; s azt csak akkor fogjuk elérni, midőn a már megkezdett munkálatban szigoru összetartással mindnyájan működünk.

A természet is arra tanít, hogy az egyfajú állatok, a repülő madarak, valamennyi egy titkos s egy külön társulatban, kapcsolatban, élnek!

Üdvözlöm tehát a szétszórt elem szövetkezésének éráját!

P o l g á r t á r s a k !

Mint román nemzetiségű egyént jelöltek ki.

Mint román születésű s a nép kebeléből emelkedett, nem tudok önöknek szép és nagy frázisokat mondani, csak tiszta román lélekből eredő érzelmeimet adandom elő.

Testestül, lelkestül román lévén, vallom a román párt és a román közvélemény nemzeti ellenzéki programját.

Ezen programban első helyen kimondatik: az ország integritása. Ezt megvédeni hazafiui kötelesség. Mi románok kezdettől, természetünknél fogva, igazi hazafiak vagyunk.

Hol mutatkozik a hazafiság, a honszeretet leginkább? Vajjon egy oly népnél, mely könnyelműen elhagyva hazáját, más boldogabbat keres? Avagy egy oly népnél, mely úgy a jó mint a rossz napokban saját hazájában marad? Magától értetik, hogy ez utóbbinál, mely honszeretetét következőleg zengi:

„Fia panaa cătu de rea.

Totu mai bine 'n țier'a mea!“

(Legyen a sors bár mily mostoha, mégis jobb hazámban.)

Mindenki tudja, hogy a román inkább kinlódik silány máléjával, mint hogy elhagyva ősi tűzhelyét, más hazát keresne, hol talán jobb élete lenne.

Azért, senki sem mutathat nekem hazánk történelméből példát, hogy a románok — kik 700 évvel előbb mint a magyarok Traján császár idejében telepedtek e honban — a törökök, németek vagy oroszoknak árulták volna el hazájukat!

Ugy van, mert a románok, mint igazi hazafiak, a haza iránt fiúi szeretettel viseltetnek; és ez okoknál fogva azon sértegetéseket és vádakot, hogy a románok a haza ellen vannak s ennek integritását megsérteni törekednek, — határozottan visszautasítom.

A román nemzeti ellenzéki program alapját még a következő 3 nagy és isteni elv is képezi:

1) A nemzeti szabadság, úgy a népek, mint az egyes honpolgárok részére az alkotmányosságban;

2) A jogegyenlőség, azaz hogy a nemzetiségek, úgy mint egyes polgárok, egyenlők legyenek törvény előtt jogokban s köteleességekben;

3) A testvériség, mert csak azon ország boldog, melyben az együtt lakó népek testvériesen élnek egymással. Eme testvériség azonban csak akkor fog köztünk gyökeret verni, ha jogos igényeink teljesülve, fájdalmaink orvosolva leendnek. Ennek be nem következéseig pedig a mi nemzeti programunk ellenzéki is lesz, mert jobbát esőkolni annak, ki legjobban üt, nem lehet. Más szavakkal: nem lehetek tagja egy oly kormánypártnak, — nevezze magát bár „liberális“-nak is — mely nem hat oda, hogy az országban lakó népek között testvériség viragozzék.

Ime 1868. évben az ugynevezett „nemzetiségi egyenjoguságról“ szóló törvény hozatott a nemzetiségek kielégítésére vonatkozólag, de ez, egy idő óta nem tartatik meg. A mi nemzeti iskoláink s felsőbb tanintézetek felsegélyezésére semmi segély nem adatik, ánde a nép csakis saját anyanyelvén nyerheti művelődését. Ezen állítás valódisága, maga az 1868. évi 44. t.-cz. 17. §-a is elismeri, így szólván: „De a közoktatás sikere, a közművelődés és közjólet szempontjából az államnak is legfőbb célja lévén, köteles ez az állami tanintézetekben a lehetőségig gondoskodni arról, hogy a hon bármely nemzetiségű, nagyobb tömegekben együtt élő polgárai, az általuk lakott vidék közelében anyanyelvükön képeztessék magukat egészen addig, hol a magasabb académiái képezés kezdődik.“ Azaz: a törvény tisztán követeli az országtól, miként gymnasiumokban is a tantárgyak a nép anyanyelvén is előadassanak; mi azonban sajnos nem történik.

Tehát, hogyha tőlünk a törvény megtartása követeltetik, mi is elvárhatjuk, hogy az országos kormány emberei is megtartsák s a népek kielégítésére végrehajtsák a törvényt.

Nemzeti nyelvünk, mely külön bíróságok és hatóságoknál divatozott, a törvényes gyakorlatokból mindenütt kiszorított, habár idézett törvény nemzetiségünk létét elismeri. De hol létezik nemzetiség, mely nemzeti nyelvvél nem bír?

A nemzeti programunkban azon óhaj is ki van fejezve, miszerint a **dualismus** az eddigi kormány forma, törvény útján az ország függetlenségéhez mért módon, minden ágbán — a nemzetiségek jogos követelményeihez képest — megváltoztassék, hogy mind ezek kielégítenek és az ország pénzügyi tekintetben adósságokba ne süllyedjék.

Végtére emlitem, hogy a nemzeti programunk a demociatián alapszik.

Ennek következtében óhajtom az általános szavazatjog törvény által leendő behozatalát, hogy ezen főjog szabad használatában mindenki részesülhessen ép úgy, a mint a honpolgárok az ország védelmére vagyoniuk és életük feláldozásával köteleességeiket teljesítik, mert csakis demociaticus kormányzás alatt fogjuk a szabadság, egyenjoguság és testvériség ünnepejét országunk s népeinek boldogítására megülhetni.

P o l g á r t á r s a k !

Eddig mint román és hazafi tártam ki önök előtt érzelmeimet. De én Arad szabad kir. város lakosa s polgára is vagyok s így, mint ilyennek is vannak köteleességeim, melyeknek

teljesítése céljából — minthogy a községek jelen állapotban tágabb autonómiával bírnak, mint a városok, holott ezek nagyobb községi adót fizetnek — fő törekvésem tárgyai lesznek:

- 1) a városok törvény uton leendő önállóságának szélesítése;
- 2) a hivatalnokok és a véderő kevesbitése;
- 3) az adónak, az adózók fizetési tehetségeihez mért leszállítása;
- 4) a mennyiben a városi hivatalnokok talán egy új hozandó törvény következtében a kormány által lennének kinevezendők, törekvésemet arra irányzandom, miszerint azok, lehetőleg a város minden nemzetiségű lakosai közül neveztesse ki;

5) Minthogy Aradváros lakosainak szaporodásával egy néhány holdat képező darab föld — melynek jövedelme előbb egy család, most pedig 3—4 család fenntartására szolgál, mi azonban csakis a föld észszerűbb kimivelésével érhető el, — e szempontból, Arad szabad kir. városban egy gazdasági (földmívelési) intézet felállítására — az országgyűlésen működni — kiváló kötelességemnek fogom tartani.

Továbbá ünnepélyesen ígérem, hogy városunk érdekeit szívesen hordva, minden annak felvirágzása tekintetében szükséges lépéseket megkísérlendek, mert önök polgártársa vagyok, s önök fájdalmai enyéimnek is.

Ezek után szíves jóakaratomba ajánlván magam, kérem az egek Urát, hogy legyen velünk s szent ügyünkkel!

É l j e n e k !